

ISSN 1691-5887

SOCIETY, INTEGRATION, EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference May 25th-26th, 2012, Volume I, Rēzeknes Augstskola, RA Izdevniecība, 2012, pp. 132-143

TREŠO VALSTS VALSTSPIEDERĪGO SKOLĒNU IEKĻAUŠANĀS LATVIJAS IZGLĪTĪBAS VIDĒ The Integration of Young Third-country Nationals into Educational Setting of Latvia

Ērika Pičukāne

Latvijas Universitāte, Latvija

E-pasts: erika.picukane@valoda.lv

Abstract. *The integration of children of Third-country nationals into the society and labour market is one of the hot issues in Latvian education, therefore it is important to summarize and spread the professional experience of teachers working with these children.*

The education is the main tool to turn them into creative and successful members of Latvian society. In other words, migration can be useful to both migrants and the host country.

There is an extremely high demand for specialists capable of working with migrants' children of different ethnicities, mother tongues, cultural backgrounds as well as knowledge levels that may be challenging because of a mismatch of education standards in Latvia and their home countries.

Keywords: *third-country nationals, tolerance, bilingual education, integration.*

Ievads

Introduction

Pēc Latvijas iestāšanās Eiropas Savienībā aktuāls kļuvis jautājums par trešo valstu valstspiederīgo, bēgļu un citu Eiropas valstu piederīgo ieplūšanu Latvijā. Latvijas iedzīvotāju sadalījums pēc valstiskās piederības (PMLP : 2011): Latvijas pilsoņi - 1 854 684, Latvijas nepilsoņi - 3 26 735, Krievijas pilsoņi - 36 638, Lietuvas pilsoņi - 3 754, Ukrainas pilsoņi - 3 198, Baltkrievijas pilsoņi - 2 035, Vācijas pilsoņi - 1 174, citas valsts pilsoņi - 8 841. Tas nozīmē, ka arī skolām un augstskolām ir jābūt gatavām uzņemt cittautu bērnus un skolu programmās integrēt šo bērnu vajadzībām atbilstošas tēmas, jautājumus, kas palīdzētu ātrāk iekļauties Latvijas sabiedrībā.

Pētījuma mērķis ir analizēt iecietības izpēti teorētiskā pamatojuma interpretējumu dažādās teorijās. Pētījumā iecietība tiek skatīta starpkultūru izglītības teorijā, bilingvālās izglītības teorijā un iekļaujošajā izglītībā. Rakstā tiks akcentēta uzmanība uz iecietības jēdzienu bilingvālās izglītības teorijā. Kā pētījuma metodes tika izmantota literatūras analīze un dokumentu izpēte, bet pētījuma bāze bija 35 literatūras un citi avoti.

Iecietības jēdziena interpretējums dažādās teorijās

The concept of tolerance in various theories

Rakstā ir dots jēdziena *ieciētība* skaidrojums dotā pētījuma kontekstā.

UNESCO Iecietības Principu deklarācijā *ieciētības* jēdziens tiek skaidrots šādi: „Iecietība nozīmē cieņu pret mūsu pasaules bagātajām un daudzveidīgajām kultūrām, mūsu pašizteiksmes veidiem un cilvēka individualitātes izpausmes

veidiem, kā arī to pieņemšanu un pareizu izpratni. To veicina zināšanas, atklātība, saskarsme, kā arī domas, sirdsapziņas un uzskatu brīvība. Iecietība — tā ir harmonija daudzveidībā. Tas nav tikai morāls pienākums, bet arī politiska un tiesiska nepieciešamība. Iecietība — tā ir tikumība, kas sniedz iespēju sasniegt mieru un veicina kultūru apmaiņu, jo miera kultūra ir pretstatā kara kultūrai.”

Nekādos apstākļos iecietība nevar kalpot par attaisnojumu šo galveno vērtību apdraudējumam. Iecietība jāizrāda atsevišķiem cilvēkiem, grupām un valstīm. Iecietība — tas ir pienākums veicināt cilvēktiesību, plurālisma (tajā skaitā arī kultūras plurālisma), demokrātijas un tiesiskās kārtības nostiprināšanu. Iecietība — tas ir jēdziens, ar kuru apzīmē atteikšanos no dogmatisma, no patiesības absolutizēšanas, kas apstiprina normas, kuras minētas starptautiskajos cilvēktiesību aktos (UNESCO, 1995).

Samuels Lovijs (Lowy, 1999) grāmatas nodaļā *Tolerance un faktori, kas ir pret to* (Tolerance and The Factors Opposing it) secina, ka iecietība ir funkcija, nevis attieksme, tā ir iespējama tikai tad, ja indivīds pieņem citu indivīdu neatkarīgi no tā kultūras piederības. Saskaroties ar šaubām un bailēm pedagogu vidē, iecietība ir jāskata arī sociālpolitiskajā vidē. Allens – Meares (Allen-Meares, 1996) sociālpolitisko vidi skata kā vienu no identitātes rādītājiem un izceļ to kā identitātes ietekmējošo faktoru. Skolotāja un skolēna (trešo valstu valstspiederīgā) funkcionēšana šajā vidē ir nepārtraukts, divpusējs mijiedarbības process. Arī Krievijas psihologs L.Vigotskis (Vygotsky, 1978) akcentē to, ka bērni sāk mācīties no savas sociālās vides. Un skolotājs ir sabiedrības daļa, viņš dzīvo sabiedrībā, kur notiek cilvēku šķirošana pēc dažādiem principiem – ekonomiskā, reliģiskā, tautības utt. Iecietības un dialoga pastāvēšana, kur nenotiek šķirošana (mēs un viņi), ir nepieciešama, lai nodrošinātu, ka kultūru atšķirība būtu nevis šķelšanās faktors, bet bagātināšanās avots. Iekļaušanos var raksturot kā procesu, kas norisinās daudzveidīgā sociālajā vidē, kurā skolēns (trešās valsts valstspiederīgais) un skolotājs mijiedarbojās. Iecietība nav atstumtība un noslēgšanās, mēs aizvien vairāk atveramies dažādām pasaulēm, kas sekmē „ ticību, cerību un iecietību jeb toleranci” (McMillan & Chavis, 1986: 20), vienlaikus arī saglabājot savu individualitāti.

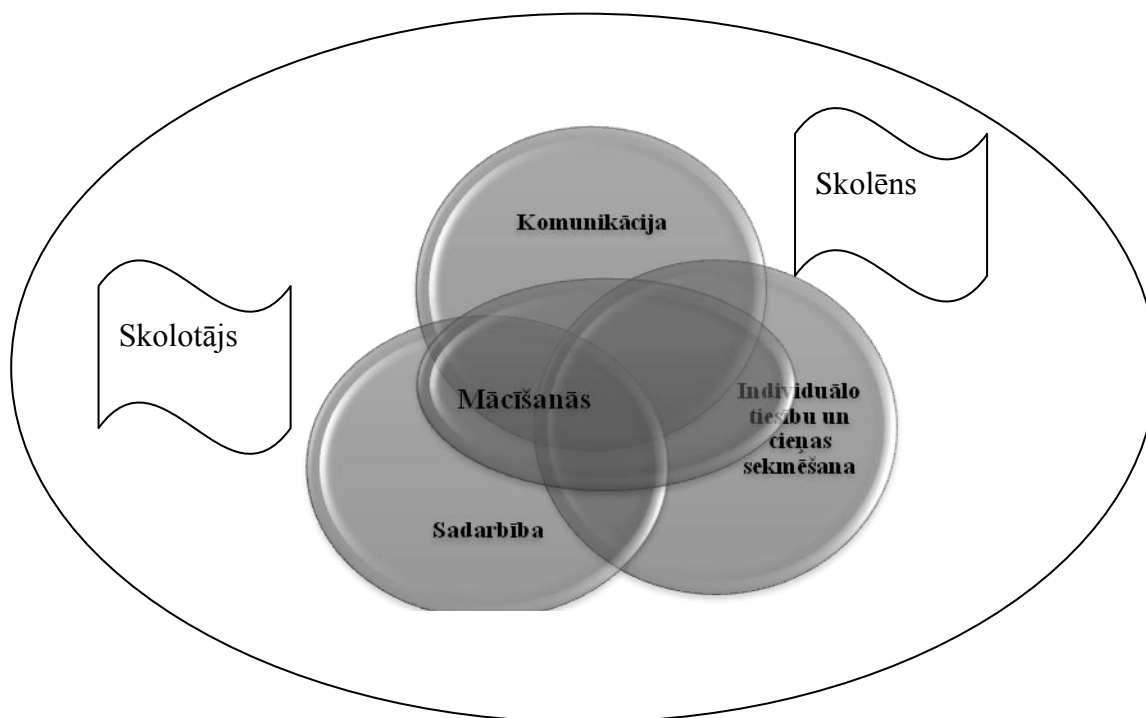
Iecietība varētu tikt skatīta skolēnu un skolotāju mijiedarbības kontekstā - „skolotājs – skolēns”, „trešo valstu valstspiederīgais – mītnes zemes skolēns” vai arī „ trešo valstu valstspiederīgais skolēns – skolotājs” . Iecietība ir subjektīvs jēdziens, mēs to nevaram izmērīt, bet varam pētīt, balstoties uz dažādu autoru uzskatiem.

Piedāvātajā sistēmā iecietību var konstatēt, ievērojot tās izpausmi mācīšanās procesā: komunikācija, sadarbība un individuālo tiesību un cieņas sekmēšana.

Mācīšanās tiek skatīta dažādās pieejās – mācīšanās kā komunikācija, mācīšanās kā sadarbība un mācīšanās kā individuālo tiesību un cieņas sekmēšana.

Mūsdienās komunikācijas galvenais uzdevums palīdzēt cilvēkam sajūst sevi kā sabiedrības locekli, kas spēj aktīvi iesaistīties sabiedriskajā dzīvē (McQuail, 2005 : 62). Komunikācija palīdz saprast cita savdabīgumu un veicināt iecietību.

Sociolingvists, antropologs un folklorists Dell Hathaveis Haims (Farah, 1998: 126, pēc Johnstone and Marcellino, 2010: 7 - 8), lai palīdzētu zinātniekiem, izstrādāja komunikācijas mērīšanas režģi.

**1.att. Iecietības izpausme skolēnu un skolotāju darbības kontekstā
Tolerance in the context of school children and teachers' performance**

Komunikācijas situācijā ir svarīgi:

- laiks, vide, telpa;
- dalībnieku vecums, dzimums, sociālais statuss, attiecības;
- komunikācijas mērķis;
- temats un dialoga organizēšana;
- runas maniere, tonis;
- valoda, dialekts, vārdu daudzveidība;
- savstarpējās komunikācijas sociokulturālās normas un to interpretācija;
- komunikācijas adresāts.

Līdz ar to mācīšanās kā komunikācijā tiek akcentēts tas, ka skolēns un skolotājs sajūt sevi kā komunikācijas dalībnieku, kas aktīvi tiek tajā iesaistīti. Pielietojot zinātnieku atziņas, autores darba kontekstā mēs varam definēt komunikācijas prasmi kā iecietības izpausmi.

Meklējot sadarbības jēdziena dziļāku nozīmi saistībā ar mācīšanos, mācīšanās tiks skatīta kā sadarbība. Haims Ginots (Tejlor, 2004: 33 – 38) uzsver, ka efektīva darbībā klasē notiek tad, kad skolotājs sadarbojas ar skolēniem. Sadarbība izpaužas iecietībā pret citādo. S. Džarboje (Jarboe, 1996 : 345 – 383)

uzskata, ka sadarbība veicina mācīšanos un produktivitāti. Pielietojot viņa atziņas, promocijas darba kontekstā mēs varam definēt sadarbību kā savstarpējo mācīšanās procesu un iecietību kā produktu.

Kristine Slitere un Karls Grants (Sleeter & Grant, 2006, 98 - 100) paskaidro daudz kultūru izglītības pieejas, no kurām otrā pieeja ir *cilvēciskās attiecības*, kuras autori saprot kā pozitīvas attiecības starp dažādām grupām un indivīdiem, aizspriedumu un naidīguma mazināšana. Ņemot vērā mana pētījuma ideju, individuālo tiesību un cieņas sekmēšana klasē atbilst Sliteres un Granta cilvēciskās pieejas izpratnei. Tie skolotāji, kuri respektē skolēnu individuālās tiesības un ciena kultūrdažādību izpausmes, parasti pievērš uzmanību iecietībai un paši ir iecietīgi. Viņu mērķis ir izveidot klasi, kurā visi jūtas labi. Individuālo tiesību cieņa veicina arī drošības sajūtu. Pēc A. Maslova teorijas (Maslow, 1954) katram cilvēkam dienas laikā ir daudz dažādu vajadzību un viena no tām ir vajadzība pēc drošības. Tā izpaužas kā vēlme pasargāt sevi (Maslow, 1999: 81). Skolēnu (trešo valstu valstspiederīgo) drošības sajūtu apdraud arī viņu atkarība no citām personām, piemēram, priekšmeta skolotāja, klases audzinātāja, klasesbiedriem, kas rada satraukumu. Cilvēki, kuri atzīst, ka ir svarīgas citu vajadzības, viedokļi un vērtības, ir ietekmīgāki par tiem, kas ignorē citu vēlmes un uzskatus (McMillan & Chavis, 1986: 11).

Šodienas skola ir vieta, kur viskomplicētāk atrodas un sastopas atšķirīgas kultūras, ir nepieciešams šo vietu izveidot par labvēlīgu kopā dzīvošanu, kur ir iespējams sadarboties, komunicēt un justies droši dažādu kultūru pārstāvjiem. Definējot mācīšanos kā procesu, kurā darbojas dažādu kultūru pārstāvji, tajā notiek dažādu kultūru transformēšana un tiek apgūta arī mītnes zemes kultūra. Ja katrā sistēmā notiek piedāvāto iecietības prasmju mijiedarbība, tad trešo valstu valstspiederīgo skolēnam ir viegli iekļauties jaunajā skolas vidē. Izglītība ir jāuztver kā dzīves process šeit un tagad, nevis kā sagatavošanās turpmākajai dzīvei (Dewey, 1963). Procesi, kas ir saistīti ar iecietību, ir iekļaušanas procesa pamatā, jo, saprotot to, ka mēs esam citādāki, kas ir normāli – būt atšķirīgam, citādam, mums visiem ir līdzīgas tiesības un vajadzības, mēs spējam līdzdarboties. Skolotāja kompetence darbā ir saistīta ar to, ka viņš spēj nodrošināt visus šos procesus - mācīšanos kā komunikāciju, mācīšanos kā sadarbību un mācīšanos kā individuālo tiesību un cieņas sekmēšanu (skat. 1.attēlu). Jāņem vērā, ka šodien mācīšanās notiek ne tikai formālā izglītībā, bet arī ārpus tās, piemēram, sadarbojoties un komunicējot ar saviem vienaudžiem.

Rezumējot jāpiekrīt Samuela Lovija viedoklim, ka iecietība ir iespējama tikai tad, ja mēs pieņemam citu neatkarīgi no viņa kultūras piederības, kas, pēc autores domām, izpaužas viņa prasmē sadarboties, komunicēt un cienīt citu individuālās tiesības. Šī atziņa ir ievērota, turpmāk analizējot teorētisko literatūru un avotus un izstrādājot iecietības kritērijus.

Iecietība bilingvālās izglītības teorijā Tolerance in bilingual education theory

Iecietība bilingvālās izglītības teorijās tiek skatīta komunikācijas kontekstā, tas ir saistīts ar to, ka globalizācijas laikmetā strauji pieaug informācijas apjoms, savstarpēji saskaras daudzu dažādu valodu nesēji. Mēs dzīvojam, kā ir teicis Zigmunds Baumands (Bauman, Z, 1998: 77), pasaulē, kurai nav robežu un konkrētu vietu dzīvošanai, tāds jēdziens kā attālums šodien vairs nepastāv, ir pienācis laiks, kad norisinās attāluma bojāeja (death of distance). Diemžēl globalizācijas laikmetā cilvēki biežāk attālinās cits no cita, plaša starp savējo un citādo palielinās. Amerikāņu sociologs R. Robertson savā grāmatā *Globalizaton* skaidro šo terminu kā „pasaules saspiešanos un pasaules apziņas kopuma padziļināšanu” (Robertson, 1992 : 8) tas ir cieši saistīts arī ar dažādu kultūru līdzpastāvēšanu (Robertson, 1992 : 132). Eiropas Parlamenta 2008.gada rezolūcija par Eiropas darba kārtību kultūras jomā globalizācijas apstākļos norāda uz to, cik svarīgi ir gan skolā, gan sabiedrībā veidot novatoriskas saiknes starp kultūru un pētniecību, zinātnei un tehnoloģijām, kā arī norāda uz vajadzību izstrādāt programmas, kas attiecas uz šiem aspektiem (ES Oficiālais Vēstnesis, 15.10.2009: 6).

Katra cilvēka un visas sabiedrības īstenotās apzinīgās rīcības pamatu veido noteikta uzkrātā dzīves pieredze. Pieredzes nodošana un indivīdu iekļaušana kultūras apritē notiek ar individualizācijas, audzināšanas, socializācijas, kulturizācijas starpniecību. Dzīves pieredzes ieguvē svarīga loma ir izglītībai (Gudjons, 1998: 198 - 200). P. Batelāns (Bateelan, 2001) uzskata, ka viens no galvenajiem kvalitātes uzlabošanas instrumentiem ir skolotāju mācības. Lai nodrošinātu uz integrāciju un akadēmiskajām sekmēm orientētu valodas politikas plānošanu un ieviešanu skolās un klasēs, ir nepieciešama skolotāju tālākizglītība un nepārtraukta profesionālā attīstība, lai viņi izprastu bilingvālās izglītības teorijas un radītu iespējas skolēniem sazināties konteksta ziņā bagātīgās vidēs.

Mūsdienu globālo norišu kontekstā mazākumtautību izglītības attīstība apskatāma plašāk, jo šodienas mainīgajā pasaulē ir aizvien vairāk jāsaskaras nevis ar divu valodu nesējiem (latviešiem un krieviski runājošiem), kas ir dzīvojuši vai auguši līdzīgā kultūras vidē, bet ar citu valodu un kultūru pārstāvjiem. Bilingvālā izglītība, kā trešo valstu valstspiederīgo skolēnu iekļaušanās Latvijas izglītības vidē un turpmāk arī sabiedrībā, ir jāskata vairāk kā metode, kas palīdz skolēnam iekļauties, bet savukārt skolotājam jābūt iecietīgam pret *citādo* un *nepazīstamo*.

Bilingvāla izglītība tiks skatīta vairāk kā integrācijas ceļš, kas palīdz dažādu kultūru pārstāvjiem iekļauties jaunā sociālajā vidē.

Latvijā bilingvālā izglītība balstās pārsvarā uz Kolina Beikera teoriju - valodas un satura integrēto pieeju. Kolins Beikers (Baker, 2006: 231) uzsver, ka bilingvālās izglītības programmas „nevis palīdz veidot vienkārši bilingvālu bērnu”, bet ietver sevī arī „multikulturālismu”, tā bagātinot apkārtējo vidi, novērš minoritāšu skolēnu zemu akadēmiskus rezultātus. Pēc Beikera domām (Baker, 2006 : 254 – 255), galvenās bilingvālās izglītības priekšrocības ir:

- augsts valodu kompetences līmenis, kas nodrošina efektīvu un plašu saziņu;
- inkulturācija (enculturation) – process, kurā indivīds mācās tradicionāli saturu, kultūru un asimilē savu praksi un vērtības;
- *biliteracy* un dziļāka izpratne par kultūru un vēsturi;
- augsti klases sasniegumi;
- augsta līmeņa kognitīvā attīstība;
- pašvērtējuma paaugstinājums;
- drošāka identitātes apzināšanās;
- nodarbinātības iespējas;
- valodas statuss.

Savukārt Dž. Kamins un Sveins (Cummins and Swain, 1986: 100) uzskata, ka sekmīga bilingvālās izglītības programma ir tāda, kurā tiek „izstrādāti paraugi un saglabātas bilingvālās prasmes sociālajai dzīvošanai un augsta līmeņa akadēmiskajiem sasniegumiem”.

Reyes (pēc Garcia, 2006: 3) skaidro *biliteracy* kā *meistarību* runāšanas, lasīšanas un rakstīšanas prasmē divās valodā, savukārt Dvorins (Dworin) (pēc Garcia, 2006: 3) definēja *biliteracy* kā bērna divu valodu kompetenci.

Galvenie teorētiskie pamati vairumam bilingvālās izglītības teoriju ir saistīti tieši ar otrās valodas apguvi. Kolins Beikers (Baker, 2002 : 297 – 298) pievērš uzmanību īpašām programmām, kas izstrādātas padziļinātai valodas lomas izpratnei. To mērķi ir šādi (Donmall, 1985, pēc Baker, 2002, 297 – 298):

- attīstīt skolēnos izpratni par savas pirmās valodas zināšanu līmeni;
- attīstīt valodu mācīšanās iemaņas;
- izkopt komunikācijas iemaņas apgūtajās valodās;
- veicināt skolēnu izpratni par valodas dabu un funkcijām;
- aptvert valodas apguves procesu un apzināti izkopt pirmās valodas un citu valodu prasmi;
- attīstīt skolēnu izpratni par valodu dažādību pasaulē, valstī, reģionā, skolā, kā arī izpratni par valodas variantiem;
- uzlabot attiecības starp dažādām etniskām grupām, iepazīstinot ar šo grupu valodām;
- palīdzēt skolēniem pārvarēt atsvešinātību starp ģimenes un skolas valodu;
- ieaudzināt izpratni par valodu kā atšķirīgu cilvēku sabiedrības iezīmi;
- attīstīt izpratni par bilingvismu un multikulturālismu.

Pamatojoties uz Kolina Beikera piedāvātajām programmām, paplašinot tās, ir iespējams izstrādāt pedagogu tālākizglītības programmu iecietības jautājuma izpratnei.

Tieši uzņemotās valsts kultūra un tās sastāvdaļa - valodas zināšanas - nosaka skolēnu (trešo valstu valstspiederīgo) iekļaušanos sabiedrībā. „Valoda bez kultūras ir kā ķermenis bez sirds” (Baker, 2002: 203).

Virzoties pa H. Essera (Esser, 1993: 231 – 239) raksturotajām integrācijas pakāpēm, valodas apguve ir nozīmīgs integrācijas līdzeklis un veicinātājs individuālā līmenī:

- akulturācija vai socializācija;
- pozicionēšanās;
- saskarsme;
- identificēšanās ar sabiedrību.

Tātad, apgūstot otro (mītnes zemes) valodu, akulturācija var sekmīgi norisināties, saskaroties divām un/vai vairākām kultūrām, piemēram, trešo valstu valstspiederīgo identificēšanās ar mītnes zemes sabiedrību.

Dž.Kaminss runā par valodu savstarpējās atkarības modeli, viņš uzskata, ka visu valodu pamatā ir kopējās prasmes, kuras var izmantot, mācoties jebkuru valodu. Bilingvālajā modelī skolotājs iedrošina skolēnus apgūt jaunas zināšanas. Valoda tiek mācīta caur priekšmeta saturu, integrēti (Cummins, 1986: 28).

Rods Eliss (Ellis, 1994) runā par universālo otrās valodas apguves pakāpeniskumu.

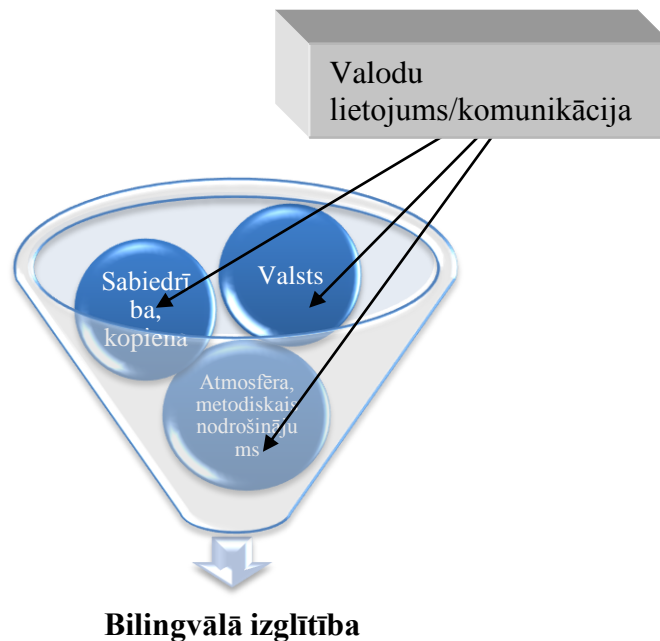
Cilvēkiem ir iedzimts potenciāls, kas sastāv no septiņiem līdzvērtīgiem spēju veidiem. Pastāv arī biofizikāls potenciāls informācijas apstrādāšanai, kas var tikt aktivēts kultūras vidē, lai atrisinātu radušās problēmas. H.Gārdners (Gardner, 1983) runā par to, ka tāpat kā katram cilvēkam ir individuāls un neatkārtojams izskats un temperaments, tā arī katram piemīt daudzveidīgas intelektuālās spējas. Katram cilvēkam piemīt visi šo spēju veidi.

S.Krašens (Krashen, 1981) uzsver, ka mācīšanai jābūt tādai, lai sagatavotu valodas apguvēju reālām komunikatīvām situācijām. Skolā jāattīsta tādas komunikācijas spējas, lai skolēns reālajā dzīvē varētu gan sazināties, gan turpināt valodas mācīšanos.

V.Lamberts (Lambert, 1966) runā par pozitīva attieksmi pret abām valodām. Globalizācijas laikmetā daudzi cilvēki visā pasaulē kļūst par vairāku valodu un sociokultūras tīklu dalībniekiem.

Kolins Beikers uzskata, ka bilingvisma attīstību ietekmē piederība pie minoritātes vai majoritātes, elites vai opozīcijas u. tml. Jāņem vērā arī mikro konteksts – pagals, bērnudārzs, skola, kopiena –, kas veicina funkcionālā bilingvisma attīstību. Apstākļi ir mainīgi, līdz ar to arī bilingvisms nav vis stabils, bet gan nepārtraukti mainīga iezīme. „Pedagogam jāņem vērā bērna zināšanas, prasmes un pieredze un jāizmanto šis konteksts mācību satura apgūvē” (Baker, 2002: 136).

Bilingvālo izglītību veido mijiedarbību struktūra starp valsti (makro konteksts), sabiedrība vai kopienu (mezo konteksts), atmosfēru un metodisko nodrošinājumu (mikro konteksts).

2.att. Bilingvālās izglītības mijiedarbību struktūra
The structure of interaction in bilingual education

Mācīšanās, arī bilingvālā izglītība, ir sociāla darbība, to ne tikai nosaka sociokultūras vide (makro un mezo konteksts), bet tā ir orientēta uz darbību autentiskā vidē (mikro konteksts), kas savukārt nosaka skolēna (trešo valstu valstspiederīgā) iespēju iekļauties apkārtējā sabiedrībā. Manā skatījumā, valsts tiek definēta kā pamatprincipi (likumi, finansējums), sabiedrība vai kopiena pakļaujas šiem principiem, un skola kā daļa no sabiedrības veido *mikro* kontekstu, kurā arī notiek skolēna un skolotāja mijiedarbība. Pētījumā ir svarīgs tieši *mikro* konteksts, kurā arī notiek visciešākā komunikācija. Ņemot vērā autores pētījuma ideju, komunikācija ir saskarsme, kura ir iespējama tikai tad, kad abu pušu (trešo valstu valstspiederīgais un skolotājs) saskarsmē vadošā loma ir iecietībai. Līdz ar to autores darbā tiks konstatēti tie iecietības rādītāji, kas ir nepieciešami pedagogam, strādājot ar trešo valstu pilsoņiem.

Pjēra Burdje (Bourdieu, 1991: 107 – 117) skatījumā, spēja efektīvi lietot valodu palielina „bagātību”, jo ļauj sadarboties ar citiem dažādos sociālos kontekstos. Skolas vecumā ir svarīga spēja sadarboties ar citiem. Valodas prasme ir pirmais solis, lai skolēns (trešo valstu valstspiederīgais) varētu sekmīgi sadarboties ar visiem sabiedrības locekļiem, no kā gala rezultātā iegūst gan viņš pats, gan visa sabiedrība.

Ar jēdzienu „sadarbība” cieši saistīts jēdziens „iecietība”, kas paredz abpusēju sadarbību – pamatnācijai pieņemt trešo valstu valstspiederīgos un būt iecietīgiem pret kultūras atšķirību, savukārt trešo valstu valstspiederīgajiem pieņemt mītnes zemes nozīmīgākās vērtības.

Dž.Kamins (Cummins, 1976) atzīst, ka, iespējams, bilingvu dzīves pieredze ir plašāka un vispusīgāka nekā monolingviem, jo bilingvi ir apguvuši ne tikai divas valodas, bet arī divas atšķirīgas kultūras un domāšanas stilus. Ļaujot trešo valstu valstspiederīgajiem, kuriem ir atšķirīga ekonomiskā situācija, kultūra, reliģija, valoda un etniskā izcelsme, iekļauties Latvijas izglītības sistēmā, tiks bagātināta arī Latvijas skolēnu dzīves pieredze.

Lai skolēni varētu iekļauties Latvijas skolās, ir jāattīsta labvēlīga vide. Pēc autores domām, šobrīd pastāv vairākas problēmas:

- gan pedagogu, gan sabiedrības vidū pastāv ierobežota izpratne par trešo valstu valstspiederīgo skolēnu vajadzībām;
- trešo valstu valstspiederīgo skolēniem nepieciešamās informācijas, mācību un metodisko līdzekļu trūkums (šobrīd Latvijas skolām ir pieejams mācību līdzeklis „Atvērsim vārtus!”, kas ir domāts 13 – 18 gadīgiem jauniešiem – trešo valstu valstspiederīgajiem un „Latvija drauga acīm”, kas ir domāts 6 – 9 un 10 – 12 gadīgiem trešo valstu valstspiederīgo bērniem);
- sabiedrības neiecietība pret cittautiešiem (PROVIDUS, 2006), kā arī neizpratne par skolēnu – trešo valstu valstspiederīgo iespējām un potenciālu Latvijas tālākajā attīstībā.

Ofelija Garsija (Garcia, 2008: 11) uzsver, ka „bilingvālā izglītība der visiem – majoritātes valodai, spēcīgām lingvistiskajām grupām, kā arī minoritātes valodai, kurai nav varas. Bilingvālā izglītība sniedz lielāku sociālo vienlīdzību”.

Pārmaiņas, kas tika ieviestas izglītības sistēmā pēdējā desmitgadē, kad mainās izglītības paradigma un skolotājs no līdera lomas pāriet uz skolotāju - sadarbības partneri (producentu, kompanjonu), veicina arī skolotāja iecietību klases, skolas vidē.

Šajā kontekstā aktuāls kļūst Dž.Kaminsa (Cummins, 1979) uzskats, ka jādara viss iespējamais, lai pierādītu, ka cita kultūra un valoda ir tikpat derīga un vērtīga. Multikulturāla vide pati par sevi vēl neliecina par iecietību konkrētajā (makro, mezo, mikro) vidē. Viens no svarīgākajiem nosacījumiem ir sadarbība un komunikācija, ko palīdz īstenot bilingvālā izglītība.

Šajā kontekstā, domājot par trešo valstu valstspiederīgo ieplūšanu Latvijas skolās, būtiski ir īstenot bilingvālās izglītības labās prakses piemērus. Ir jāatceras, ka bilingvālā izglītība atšķiras no tradicionālās svešvalodas vai otrās valodas izglītības. Tradicionāli valodu māca kā priekšmetu, bet bilingvālajā izglītībā valodu, kas nav bērna dzimtā valoda, izmanto satura apguvei. Latvijā, ieviešot bilingvālo izglītību, pirmkārt, tika domāts par pedagogu tālākizglītību gan metodikas, gan teorijas jautājumos. Šodien tās mērķis ir iekļaut skolēnu - trešo valstu valstspiederīgo bērnus - jaunā sociālā telpā, vienlaikus saglabājot savas kultūras apzināšanos. Skolēnam svarīgi ir pašam „pārdzīvot kultūras nesēja pozīciju” (Žogla, 2001: 25), kas ļauj viņam sevi apzināties un iekļauties. Otrās valodas apgūšanai Latvijas kontekstā ir jābūt vērīgai ne tikai uz mītnes zemes valodas zināšanām, bet arī uz prasmi darboties ārpus savas kultūras robežām (tas attiecas gan uz mītnes zemes iedzīvotājiem, gan uz trešo valstu

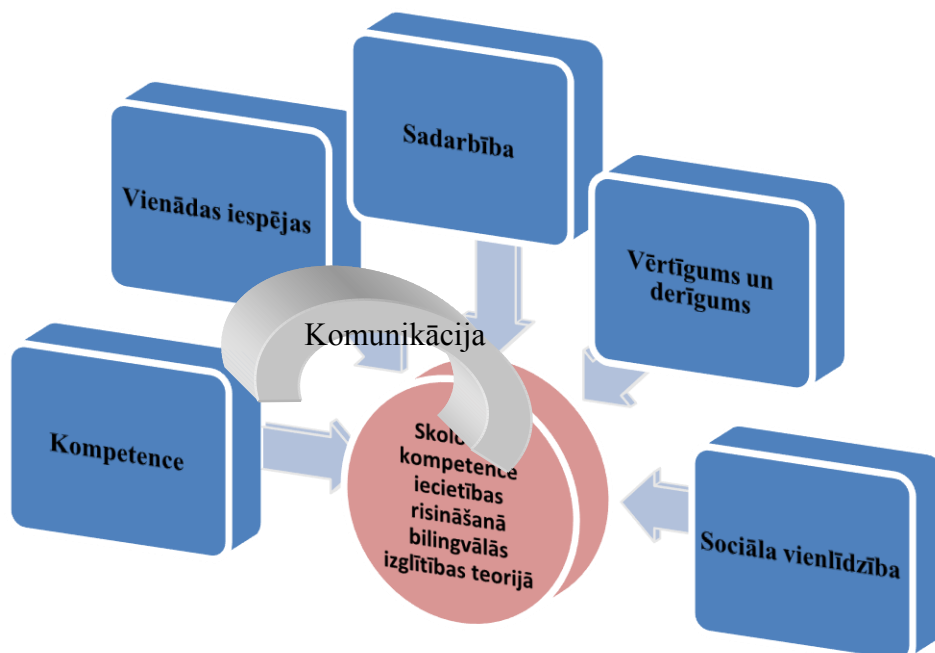
valstspiederīgajiem). Iecietība bilingvālās izglītības teorijā nozīmē to, ka pedagogs pievērš uzmanību visu skolēnu kultūrām un valodām, uzskata, ka jebkuras citas valodas zināšanas ir vērtība. Mūsdienās integrācija jeb iekļaušanās ir vērtību apliecinājums daudzveidību sabiedrībā, ar vienādu iespēju visiem, sabiedrībā, kur valda savstarpēja iecietība un cieņa (Baker and Jones, 1998: 296).

Skolotājam, lai strādātu ar citu kultūru pārstāvjiem (trešo valstu valstspiederīgajiem), ir pašiem jāmacās no saviem skolēniem – kultūru, pieredzi, tradīcijas. Nekvalitatīva pedagoģiskā procesa gadījumā trešo valstu valstspiederīgo iekļaušanās mītnes zemē būs neefektīva, kas var radīt draudus cilvēka organismam, kaitējot fiziskajai un psiholoģiskajai labsajūtai un tā radot spriedzi (H. Gārdners piedāvātais cilvēka iedzimtais potenciāls, kas sastāv no septiņiem līdzvērtīgiem spēju veidiem. (Gardner, 1983).

Secinājumi Conclusions

Ja saistām ar iecietību bilingvālo izglītību (Cummins, 1976; Krashen, 1981; Beikers, 2002, 2006; Garsia, 2008), kuras centrā ir komunikācija (Krashen, 1981; Ellis, 1994; Lambert; Donmall, 1985), tā ietver sevī kompetenci, vienādas iespējas, sadarbību, vērtīgumu un derīgumu, un sociālo vienlīdzību mācīšanās procesā.

Rakstā, pamatojoties uz literatūras analīzi, autore identificē mūsdienās aktuālās lietas, kas nepieciešamās, lai veicinātu iecietību:

**3.att. Iecietība bilingvālās izglītības teorijā
Tolerance in the theory of bilingual education**

Summary

Integration process of young third-country nationals into educational setting of Latvia provides a wide possibility of research for both - linguists and educationalists. From educational point of view, researchers are interested in investigation of the concept of tolerance in different theories, such as, the theory of intercultural education, bilingual education and the theory of integration. The research will concentrate on the development of the criteria of tolerance in order to help educationalists and authors of textbooks to prepare the programs for further education and different teaching materials. Tolerance is multilayered process. It is very important to integrate the third-country nationals into educational setting of Latvia through the learning process.

Literatūra Bibliography

1. Allen–Meares, P. Washington, R.O., Welsh, B.L. (1996). *Social Work Services in Schools*. 2nd ed. Boston : Allyn & Bacon.
2. Baker, C. and Jones, S.P. (1998). *Encyclopedia of Bilingualism and Bilingual Education. Multilingual Matters*.
3. Baker, C. (2006). *Foundations of Bilingual Education and Bilingualism* (4th ed.). Bristol, UK
4. Batelaan, P. (2001). *Bilingvālā izglītība: Latvijas situācijas salīdzinošā analīze*. atvertaskola.iac.edu.lv/gramatas/starptautiska.../Batelans.doc. Vietne apmeklēta 2009.gada 2.decembrī.
5. Bauman, Z. (1998). *Globalization: The Human Consequences*. Columbia University Press, New York.
6. Beikers, K. (2002). *Bilingvisma un bilingvālās izglītības pamati*. Rīga: Nordik.
7. Bourdieu, P. (1991). *Language and Symbolic Power*. Harvard University Press, Cambridge, MA 107 – 117.
8. Cummins, J. (1976). The influence of bilingualism on cognitive growth: A synthesis of research findings and explanatory hypotheses. *Working Papers on Bilingualism* 9: 2–43.
9. Cummins, J. (1986). *Research, Ethics, and Public Discourse: The Debate on Bilingual Education*. Washington: *Presentation at the National Conference of the American Association of Higher Education*.
<http://ourworld.compuserve.com/homepages/JWCRAWFORD/cummins2.htm>
Vietne apmeklēta 2009.gada 11.decembrī.
10. Cummins, J. & Swain, M. (1986). *Bilingualism in education*. New York, U.S.: Longman Group Limited.
11. Dewey, J. (1963). *Experience and education*. New York : Collier Books.
12. Gardner (1983). *Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences*. Basic Books Inc.
13. Gudjons, H. (1998). *Pedagoģijas pamatatziņas*. Rīga: Zvaigzne.
14. Jarboe, S. (1996). Procedures for enhancing group decision making. In B. Hirokawa & M. Poole (Eds.), *Communication and group decision making*. Thousand Oaks, CA: Sage
15. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis (15.10.2009) *Eiropas darba kārtība kultūras jomā globalizācijas apstākļos*.
www.eur-lex.europa.eu
Vietne apmeklēta 2010.gada 5.novembrī
16. Ellis, R. (1994). *The Study of Second Language Acquisition*. Oxford: Oxford University Press.

17. Esser H. (2006). *Migration, language and integration*. http://www.wzb.eu/alt/aki/files/aki_research_review_4.pdf. Vietne apmeklēta 2009.gada 11.decembrī.
18. Garcia, O., Bartlett, L., Kleifgen, J.A. (2006). *From biliteracy to pluriliteracies*. http://www.tc.columbia.edu/faculty/kleifgen/tech_n_lit/pluriliteraciesfinal.pdf. Vietne apmeklēta 2010.gada 23.maijā
19. Garcia, O. (2008). *Bilingual Education in the 21st Century: a global perspective*. – Malden, MA: Wiley-Blackwel.
20. Johnstone, B., and Marcellino, W. M. (2010). *Dell Hymes and the Ethnography of Communication* http://works.bepress.com/barbara_johnstone/53. Vietne apmeklēta 2011.gada 30.augustā
21. Krashen, S. (1981). *Second Language Acquisition and Second Language Learning*. Oxford: Pergamon Press.
22. Lambert, W. (1966). *Observations on first language acquisition and second language learning*. Mimeo.
23. Lowy, S. (1999) *Cooperation, tolerance, and prejudice. A Contribution to Social and medical psychology*. Routledge.
24. Маслоу, А.Г. (1999). *Мотивация и личность*. - СПб.: Евразия.
25. McCleverty, A. (1997). "Ethnography." Website. <http://www.cpsc.ucalgary.ca/~saul/681/1997/amy/ethnography.html> . Vietne apmeklēta 2010.gada 11.decembrī.
26. McMillan, D.W., & Chavis, D.M. (1986). Sense of community: A definition and theory. *Journal of Community Psychology*, 14
27. McQuail, D. (2005). *McQuail's Mass Communication Theory*. - 5th ed. – London ; Thousand Oaks, California: Sage Publications.
28. PMLP (Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes dati uz 01.01.2011.) <http://www.pmlp.gov.lv/lv/statistika/iedzivotaju.html> . Vietne apmeklēta 2011.gada 11.oktobrī.
29. PROVIDUS, (2006) *Aptauja par iecietību Latvijā*. <http://archive.politika.lv/temas/cilvektiesibas/12356/> Vietne apmeklēta 2009.gada 30.septembrī.
30. Robertsons, R. (1992). *Globalization*. London. Sage
31. Sleeter, C.E. & Grant, C.A., (2006). *Making choices for multicultural education: Five approaches to race, class and gender* (5 ed.). Hoboken, NJ: Wiley.
32. Taylor, G.R. (2004). The Ginott Modell. In GR Taylor (ed.) *Practical application of classroom management theories into strategies*. Lanham, Md.: University Press of America.
33. UNESCO Iecietības principu deklarācija. Apstiprināta ar 1995. gada 16. novembra UNESCO Ģenerālās konferences rezolūciju Nr. 5.61. <http://www.unesco.org/cpp/uk/declarations/tolerance.pdf>. Vietne apmeklēta 2009.gada 22.septembrī.
34. Vygotsky, L.S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
35. Žogla, I. (2001) *Didaktikas teorētiskie pamati*. Rīga: RaKa.

<p>Ērika Pičukāne University of Latvia Faculty of Pedagogy, Psychology and Arts Jūrmalas gatve 74/76, Rīga, LV-1083, Latvia E-pasts: erika.picukane@valoda.lv Phone: +371 29590097</p>
